

2. FUNKCJONOWANIE I PRZYSZŁOŚĆ G20 W ERZE GEOPOLITYCZNYCH NAPIĘĆ POCZĄTKU XXI WIEKU

ALEKSANDER SURDEJ

ORCID 0000-0001-5653-4261

DARIUSZ MONGIAŁO

ORCID 0009-0009-3667-3673

DOI 10.26399/978-83-66723-65-8/02/a.surdej/d.mongialo

Wstęp

Państwa były i są głównymi aktorami na scenie polityki międzynarodowej i podmiotami kształtującymi międzynarodowe transakcje gospodarcze, nawet gdy te w przeważającej mierze są realizowane przez przedsiębiorstwa prywatne.

Można sobie wyobrazić, że każde z państw inaczej kształtuje swoje relacje polityczne i gospodarcze z innymi państwami. Powstałaby wówczas duża liczba reguł i rozwiązań, które niezmiernie komplikowałyby działalność przedsiębiorstw i życie ludzi. Oczywiście tak w rzeczywistości nie jest, ponieważ państwa dostrzegają podobieństwa problemów i uwarunkowań, identyfikując zasady i mechanizmy, które pozwalają uprościć i ustabilizować przygotowanie i przebieg gospodarczych transakcji i politycznych relacji.

W wyniku wielu powtarzalnych interakcji mogą ukształtować się pewne początkowo nieformalne zasady i wzorce, które przynoszą stronom interakcji istotne oszczędności w kosztach transakcji. Ich formalizacja jest pierwszym etapem procesu, który prowadzić może do stworzenia ram i pełniejszej instytucjonalizacji reguł i form dwu- i wielostronnej interakcji państw i przedsiębiorstw. Jedną z form takiej instytucjonalizacji są międzyrządowe organizacje międzynarodowe, które różnią się kryteriami członkostwa (od powszechnego do selektywnego) czy też zakresem celów (od wielu szeroko ujętych celów po nieliczne, wąsko zdefiniowane cele)¹. Oprócz nich istnieje wiele innych form instytucjonalnych o charakterze mniej lub bardziej formalnym (od forów po kluby) i zróżnicowanej

¹ A. Surdej, *Multilateralizm i organizacje międzynarodowe: zasady i instrumenty*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, t. 80, nr 4, s. 185–196.

trwałości. W rezultacie państwa i przedsiębiorstwa funkcjonują w archipelagu międzynarodowych instytucji, zasad i reguł prawnych.

W niniejszym opracowaniu przedstawione zostaną geneza, zasady funkcjonowania oraz źródła napięć i determinanty rozwoju Grupy Dwudziestu (G20) – specyficznej formy instytucjonalnej służącej wspólnemu definiowaniu problemów świata oraz opracowaniu kierunków ich rozwiązywania. Zarysowane zostaną również scenariusze możliwych przekształceń G20 w warunkach przemian gospodarki światowej i napięć geopolitycznych.

G20 w ujęciu historycznym: geneza, cele i zasady działania grupy

Grupa Dwudziestu (G20) pojawiła się jako nieformalne forum ministrów finansów i prezesów banków centralnych reprezentujących ważne kraje rozwinięte i gospodarki wschodzące. Pierwszy krok w kierunku utworzenia G20 miał miejsce w dniu 25 września 1999 roku, kiedy ministrowie finansów i prezesi banków centralnych G7 ogłosili, że poszerzą dialog na temat kluczowych kwestii polityki gospodarczej i finansowej i zaproszą do współpracy „swoich odpowiedników z szeregu krajów o znaczeniu systemowym z regionów całego świata”². Inauguracyjne spotkanie G20 odbyło się kilka miesięcy później w Berlinie (15–16 grudnia 1999 roku). W komunikacie ministrowie finansów G20 i prezesi banków centralnych stwierdzili wówczas, że Grupa G20 została powołana dla dwóch celów:

- stworzenia **mechanizmu nieformalnego dialogu** w ramach systemu instytucjonalnego Bretton Woods i poszerzenia dyskusji o kluczowe kwestie polityki gospodarczej i finansowej między gospodarkami o znaczeniu systemowym;
- promowania współpracy w celu osiągnięcia stabilnego i zrównoważonego światowego wzrostu gospodarczego, który przynosi korzyści wszystkim.

Grupę Dwudziestu powołano przede wszystkim dla poprawy koordynacji globalnej polityki gospodarczej w odpowiedzi na kryzys finansowy lat 1997–1998³. W późniejszym okresie G20 silnie ewaluowała i zmieniła swój pierwotnie dość wąski zakres przedmiotowy. W historii jej funkcjonowania wyróżnić można dwa okresy. W latach 1999–2008 najważniejszymi wydarzeniami w ramach G20 były coroczne spotkania ministrów finansów i prezesów banków centralnych – nie

² Zob. [online:] <http://www.g7.utoronto.ca/finance/fm992509state.htm> [dostęp: 17.07.2023].

³ B. Liberska, *Działania grupy G-20 na rzecz nowej globalnej architektury finansowej* [w:] B. Lider-ska (red.), *Nowa globalna architektura finansowa: w stronę bezpieczniejszego sektora bankowego*, Kraków 2016, s. 23–24 [online:] <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/27612> [dostęp: 18.07.2023].

przyciągały one jednak większej uwagi opinii publicznej. Punktem zwrotnym stało się spotkanie G20 w Waszyngtonie w listopadzie 2008 roku, kiedy to na zaproszenie prezydenta USA George’a W. Busha spotkali się przywódcy państw członkowskich Grupy. Zdecydowano wtedy o zwoływaniu następnych spotkań już na poziomie liderów: głów państw lub szefów rządów. Począwszy od 2008 roku, znacznie poszerzony został zakres przedmiotowy prac G20. Oprócz spraw finansowych przedmiotem dyskusji stały się również takie tematy, jak: regionalna integracja, zmiany demograficzne, międzynarodowy handel, rynki pracy, polityka społeczna, ochrona środowiska, rolnictwo, zdrowie, edukacja, prawa człowieka i równouprawnienie płci.

Pracami G20 kieruje zawsze jedno z państw członkowskich. Jest to funkcja rotacyjna, która trwa 12 miesięcy i rozpoczyna się dnia 1 grudnia każdego roku. System ustalania kolejności prezydencji jest oparty na zasadzie równowagi regionalnej (zob. tabela 1)⁴. Prezydencję G20 wspiera mechanizm „troiki” – rodzaj sztafety złożonej z obecnego, poprzedniego i następnego w kolejności przewodniczącego. Forma ta została wprowadzona w 2002 roku dla zminimalizowania ryzyka utraty ciągłości prac Grupy. „Troika” przygotowuje propozycje tematów do dyskusji oraz zajmuje się kwestiami organizacyjnymi spotkań.

Tabela 1. Podział 19 państw G20 na grupy dla potrzeb rotacyjnej prezydencji ze wskazaniem dat pełnienia tej funkcji od momentu wprowadzenia tego systemu

Grupa 1	Grupa 2	Grupa 3	Grupa 4	Grupa 5
Australia (2014)	Indie (2023)	Argentyna (2018)	Francja (2011)	Chiny (2016)
Kanada (2010)	Rosja (2013)	Brazylia (2024)	Niemcy (2017)	Indonezja (2022)
Arabia Saudyjska (2020)	RPA (2025)	Meksyk (2012)	Włochy (2021)	Japonia (2019)
USA (2008)	Turcja (2015)		Wielka Brytania (2009)	Korea Płd. (2010)

Źródło: opracowanie na podstawie: <https://en.wikipedia.org/wiki/G20> [dostęp: 31.07.2022].

Grupa Dwudziestu nie ma stałych, charakterystycznych dla typowej organizacji międzynarodowej struktur (organizacyjnych). Zrezygnowano z utworzenia stałego sekretariatu, gdyż według założycieli Grupy mogłoby to nadmierne biurokratyzować jej działalność. W celu koordynowania prac i organizacji

⁴ Warto zaznaczyć, że przewodniczącym G20 nie może być Unia Europejska.

posiedzeń w ramach danej prezydencji kraj piastujący tę funkcję tworzy tymczasowy sekretariat G20. Bieżące dyskusje prowadzone są w ramach dwóch ścieżek, tj. (1) „ścieżki finansów” oraz (2) „ścieżki szerpów”⁵. Zadaniem Szperów G20, którymi są wysokiej rangi urzędnicy państwowi i pracownicy organizacji międzynarodowych, jest przygotowanie spotkań liderów Grupy. Szperowie odpowiadają m.in. za wynegocjowanie wersji roboczych dokumentów. Taka dwutorowość prac G20 jest związana z tym, że Grupa postawiła sobie dwa wspomniane już cele: pierwszy to dialog w obszarze współpracy finansowej, drugi – prace na rzecz wzrostu gospodarczego.

W ramach ścieżki finansowej organizowane są spotkania ministrów finansów i prezesów banków centralnych oraz zastępców ministrów i szperów, a rozmowy koncentrują się na tematach związanych ze sprawami gospodarczymi, finansowymi, podatkowymi i polityki monetarnej, podczas gdy zakres tematyczny prac drugiej ścieżki jest dużo szerszy.

Kierunki prac G20 zmieniają się z roku na rok i w dużym stopniu odzwierciedlają priorytety kraju, który pełni funkcję przewodniczącego. Agenda spotkań liderów (głowy państw/ szefowie rządów i przedstawiciel UE) ustalana i omawiana jest na spotkaniach przygotowawczych. Decydenci G20 korzystają ze wsparcia krajowych ekspertów pracujących w ramach grup roboczych i zespołów zadaniowych. Spotkaniom grup roboczych często współprzewodniczy jedno państwo z grupy gospodarek rozwiniętych i jedno państwo z grup tzw. gospodarek wschodzących. O liczbie grup i ich zakresie merytorycznym decyduje kraj pełniący funkcję przewodniczącego, np. w ramach „indonezyjskiej prezydencji 2022” funkcjonuje łącznie 18 takich ciał⁶.

W strukturze G20 działają również grupy zaangażowania, określane zbiorczo jako „X20”, zrzeszające pozarządowych interesariuszy z różnych dziedzin. W 2022 roku takich grup było 10, przy czym jedna z nich (SAI20) została utworzona w trakcie obecnej prezydencji indonezyjskiej⁷.

⁵ Nazwa ta nawiązuje do koczowniczego ludu Nepalu, z którego pochodzą przewodnicy i tragarze wypraw w Himalaje.

⁶ Według informacji ze strony internetowej prezydencji indonezyjskiej: <https://g20.org/> [dostęp: 31.07.2022] utworzono 5 grup roboczych i 1 zespół zadaniowy w ramach ścieżki finansowej, a w przypadku ścieżki szperów: 11 grup roboczych, 1 zespół zadaniowy i 1 inicjatywę.

⁷ Istniejące w G20 grupy zaangażowania: Business20 – B20 (reprezentująca przedsiębiorców); Labour20 – L20 (złożona ze związków zawodowych); Civil20 – C20 (jej członkowie to instytucje społeczeństwa obywatelskiego); Science20 – S20 (przedstawiciele świata nauki); Think20 – T20 (sieć ośrodków akademickich i think tanków); Women20 – W20 (organizacja zajmująca się ochroną praw kobiet); Urban20 – U20 (przedstawiciele miast); Youth20 – Y20 (organizacja reprezentująca młodzież); Parliamentary20 – P20 (przewodniczący parlamentów narodowych) i Supreme Audit Institutions20 – SAI20 (przedstawiciele krajowych najwyższych organów kontroli).

G20 w architekturze globalnego zarządzania

Grupę Dwudziestu uznać należy za ważnego „aktora” globalnego zarządzania, który uzupełnił jego struktury w tych obszarach i w tych okresach, które uwidaczniały niesprawności płynące z braku efektywności bilateralnej współpracy między państwami i funkcjonowania multilateralnych międzyrządowych organizacji. Grupa przyjęła rolę swoistego komitetu sterującego, który wpływa na inne podmioty poprzez perswazję, formę raczej „miękkiej” niż „twardej” mocy sprawczej. Swoje znaczenie jako ośrodek globalnego rządzenia wzmacnia poprzez ciągłą ewolucję, poszerzanie i intensyfikację wykorzystania sieci powiązań z innymi „aktorami” globalnego zarządzania.

Grupa Dwudziestu nie może być nazwana mianem organizacji międzynarodowej w formalnym rozumieniu tego terminu. Przyczyną jest to, że istnienie i funkcjonowanie G20 nie ma umocowania prawnego – nie ma aktu założycielskiego (konwencji, porozumienia, karty), zawierającego cele, zasady, prawa i obowiązki członków. Nie istnieją formalnie ustalone kryteria członkostwa ani procedury podejmowania decyzji. Z tego względu G20 ma atrybuty zamkniętego dobrowolnego, nieformalnego „klubu debat”, posiadającego pewne cechy forum rzecznictwa (*advocacy forum*), którego członkami są państwa dążące do realizacji uzgodnionych wspólnych celów, wspólnej agendy. Członkowie G20 dysponują jednak potencjalną dużą łączną mocą sprawczą, aby uzgodnione strategie i kierunki działań przeforsować następnie na innych forach, np.: ONZ, Banku Światowym, OECD czy Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Pomimo że kraje zrzeszone w G20 wiele dzieli, względna spójność tej grupy przejawia się w umiejętności wypracowywania pożądanych decyzji w wielu istotnych dla gospodarki światowej obszarach, wykraczających poza zagadnienia systemu finansowego. Można dopatrzeć się tu analogii do procesu współdecydowania opartego na zasadzie deliberacji. Deliberacyjna ścieżka może być skuteczna, ale skuteczność ta zależy od rozwiązania kwestii analizowanych w koncepcji tzw. pułapki wspólnych decyzji (*joint-decision trap*)⁸. Skład G20 w miarę adekwatnie odzwierciedla globalny układ sił gospodarczych. Obejmuje kraje o różnych kulturowych, ekonomicznych i instytucjonalnych uwarunkowaniach, a dzięki tej różnorodności pozwala uwzględnić wielość perspektyw co do poruszanych w dyskusjach tematów. Wyjątkowość G20 polega na tym, że dzięki względnie małej liczebności jej członkowie są w stanie łatwiej osiągnąć konsensus i mogą wypracować wspólną

⁸ Zidentyfikowana pod koniec lat 80. XX wieku przez Fritza Scharpfa. Jej istotą jest stałe zagrożenie patem decyzyjnym. Por. J. Socha, *Współdecydowanie w polityce publicznej*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4, s. 76.

strategię, będącą odpowiedzią na pojawiające się globalne wyzwania, dużo szybciej niż organizacje międzynarodowe o powszechnym członkostwie i formalnych strukturach, takie jak ONZ, WTO. Źródłem siły i przesłanką skuteczności G20 jest to, że w jednym miejscu i czasie udaje się zebrać liderów gospodarki światowej, co pozwala na konfrontację stanowisk narodowych oraz uzgodnienie i przyjęcie wytycznych, które następnie są realizowane przez poszczególne państwa i organizacje międzynarodowe. Przyjmowane na spotkaniach deklaracje są sygnowane przez przywódców państw i szefów rządów, co jest podstawą siły oddziaływania G20.

Grupę można postrzegać jako **układ sieciowy symetrycznie rozproszony**, gdzie nie występuje podmiot centralny odpowiedzialny za koordynację, ale koordynacja faktycznie się pojawia. Uczestnicy to niezależne równorzędne podmioty, które współpracują dobrowolnie dla osiągnięcia określonego celu w konkretnych obszarach, czyli tam, gdzie uważają, że doprowadzą do uzyskania wspólnych korzyści.

Grupa cechuje się dużą elastycznością, dającą możliwość szybkiej rekonfiguracji wewnętrznego układu powiązań. Poprzez utworzenie i rozwijanie interpersonalnych sieci między przedstawicielami administracji państw członkowskich (szczególnie dotyczy to szeryfów i ich zastępców) G20 oddziałuje na kraje trzecie i inne organizacje międzynarodowe. Grupa nie posiada sztywnych, czyli biurokratyzujących struktur, dzięki czemu łatwo jej dostosować się do zmian zachodzących w otoczeniu i reagować na nie szybciej, niż dzieje się to w przypadku innych podmiotów zaangażowanych w globalne zarządzanie.

Odwołując się do teorii Alexandra Wendta, uważanego za jednego z twórców paradygmatu konstruktywistycznego w teorii stosunków międzynarodowych, reguły i przepisy powstają wskutek złożonych interakcji, które w teorii w stosunkach międzynarodowych mogą mieć formę współpracy, obojętności lub rywalizacji⁹. Działania są determinowane przez więzi łączące poszczególnych aktorów, a nie przez ich racjonalne, logiczne wybory. W związku z powyższym tworzone przez G20 normy prawne są kształtowane po to, żeby wyrazić zbiorowe oczekiwanie właściwego zachowania, mogą też pełnić rolę współkształtującą, wpływać nie tylko na tożsamość Grupy i jej członków, ale też na innych aktorów globalnego zarządzania, z którymi G20 współpracuje, i ją konstruować.

⁹ N. Kohtamäki, *Pojęcie legitymizacji demokratycznej w interpretacji konstruktywistycznej*, „Przeгляд Сеймowy” 2018, nr 1, s. 14.

G20 jako koordynator „produkcji” globalnych dóbr publicznych

W systemie gospodarki światowej G20 pełni funkcję koordynatora „produkcji” globalnych dóbr publicznych. Globalne dobra publiczne (np. ochrona warstwy ozonowej, stan oceanów, przestrzeń kosmiczna, wiedza, reguły światowego handlu, internet, pokój światowy, stabilność finansowa, zdrowie publiczne) mają te same cechy, co ich krajowe odpowiedniki, ale globalny zasięg. Z dostępu do nich nie można nikogo wykluczyć, mogą być zatem konsumowane zarówno przez jednostki je finansujące, jak i te, które nie płacą za nie, ponadto dobra publiczne mają charakter nierywalizacyjny (konsumpcja przez jeden podmiot nie ogranicza możliwości konsumpcji przez inne podmioty). Warto pamiętać, że popyt na globalne dobra publiczne jest regionalnie zróżnicowany. Przykładowo, utrzymanie stabilności międzynarodowego systemu finansowego nie jest priorytetem dla krajów afrykańskich, które w mniejszym stopniu zintegrowane są z gospodarką światową. W pewnym momencie może jednak pojawić się „rywalizacja o dobra nierywalizacyjne”, a nadmierna konsumpcja może doprowadzić ostatecznie do ich zniszczenia („tragedia wspólnego pastwiska”). Atmosfera ziemska czy zasoby Arktyki mogą wkrótce utracić charakter globalnego dobra publicznego z uwagi na zanieczyszczenie albo na nadmierną eksploatację surowców przez niektóre państwa. Wyzwaniem dla produkcji globalnych dóbr publicznych jest niedostateczna podaż i niewłaściwa, budząca poczucie niesprawiedliwości ich dystrybucja. Nie istnieje ponadnarodowy rząd, który w imieniu państw lub na ich zlecenie mógłby podjąć się ustalenia zasad produkcji, finansowania i dostarczania danego globalnego dobra publicznego użytkownikom oraz ewentualnej ochrony publicznych zasobów¹⁰.

Brak rządu ponadnarodowego może być rekompensowany przez koordynację podaży dóbr publicznych przez rządy narodowe. W przestrzeni międzynarodowej rolę takiego koordynującego podmiotu przypisać można G20, która ma łączne zasoby i potencjalną zdolność działania oraz kompetencje, aby uzgodnić, ile dóbr publicznych „wyprodukować”, które z nich są priorytetowe, jak je chronić oraz określić zasady ich finansowania.

¹⁰ A. Surdej, J. Brzozowski (red.), *Terytorializacja lub funkcjonalizacja. Dylematy ugrupowań integracyjnych*, Toruń 2013, s. 10–12.

Strategia intensyfikacji zewnętrznego oddziaływania G20 jako instrument zwiększania wpływu grupy na system międzynarodowy

Stosowana przez G20 strategia intensyfikacji zewnętrznego oddziaływania (*outreach*) polega na tym, że G20 realizuje praktykę zapraszania do włączenia się w prace Grupy wybranych wyspecjalizowanych organizacji międzynarodowych, państw nieczłonkowskich oraz interesariuszy pozarządowych. W spotkaniach przygotowujących do szczytów bardzo często biorą udział: Przewodniczący Rady Stabilności Finansowej, Dyrektorzy ILO, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Sekretarz Generalny OECD, ONZ, Prezes Banku Światowego i Dyrektor Generalny WTO. W zależności od decyzji prezydencji G20 osoby te obecne są też na spotkaniach przywódców (szczytach). Poza przedstawicielami organizacji międzynarodowych zaproszenia na spotkania liderów G20 otrzymują pojedyncze państwa trzecie. Podczas pierwszych pięciu szczytów nie obowiązywały żadne reguły dotyczące tego, kogo zapraszać i ilu może być zaproszonych gości. Zmieniło się to w 2010 roku, kiedy na szczycie w Seulu ustalono, że na spotkaniach liderów obecnych może być nie więcej niż pięć państw trzecich, z czego przynajmniej dwa muszą pochodzić z Afryki¹¹. Ten drugi warunek jest spełniany dzięki temu, że przy stole obrad zasiadają przewodniczący dwóch afrykańskich ugrupowań regionalnych: Unii Afrykańskiej i Nowego Partnerstwa dla Rozwoju Afryki (NEPAD). Dodatkowe zaproszenie kierowane jest do kraju azjatyckiego sprawującego w danym roku przewodnictwo w ASEAN. W obradach G20 tradycyjnie bierze udział Hiszpania, która jako jedyna spoza G20 ma status „stałego gościa” G20¹². W latach 2010–2021 na spotkaniach liderów nieprzerwanie obecny był Singapur (z wyjątkiem kiedy w 2012 roku zaproszone zostało Chile). Wynika to z faktu, że państwo to jest globalnym centrum finansowym, a co jeszcze ważniejsze – z jego inicjatywy w 2009 roku w ramach ONZ powstała nieformalna Grupa ds.

¹¹ Zob. [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/2010/g20seoul-doc.html> [dostęp: 31.07.2022].

¹² W żadnym z dokumentów Grupy nie zdefiniowano kategorii „stały gość”. Ta uprzywilejowana pozycja Hiszpanii jest efektem nietypowych okoliczności. Reprezentant Hiszpanii miał możliwość po raz pierwszy wzięcia udziału w szczycie G20 w 2008 roku dzięki uprzejmości prezydenta Francji Nicolasa Sarkozy’ego, który zgodził się na odstąpienie jednego z dwóch miejsc przyznanych Francji (dodatkowe miejsce wynikało z objęcia przez Francję rotacyjnej prezydentury UE) – zob. The GLI team at the G20 – 30 November 2018, *Spain’s Relationship Status with the G20. It’s Complicated* [online:] <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/30/11/2018/spains-relationship-status-g20-its-complicated> [dostęp: 31.07.2022]. G20 nie podjęła później żadnych wiążących uzgodnień w sprawie „dopraszania” Hiszpanii na kolejne szczyty. Decyzja leży w gestii każdej prezydencji, ale jak dotychczas żaden z członków G20 nie zakwestionował prawa Hiszpanii do udziału w spotkaniach liderów.

Zarządzania Globalnego (*Global Governance Group* – 3G), składająca się z 30 małych i średniej wielkości państw, która ma być pośrednikiem łączącym G20 i ONZ oraz ułatwiać dialog między tymi forami¹³. Wydaje się, że Singapur jako reprezentant interesów 3G uzyskał status *quasi* stałego gościa Grupy Dwudziestu, prawie identyczny z tym, który posiada Hiszpania.

Wspomniana reguła dotycząca maksymalnej liczby państw trzecich zapraszanych w charakterze gości na szczyty G20 nie zawsze jest w praktyce przestrzegana (zob. tabela 2). Liczba uczestników waha się w zależności od decyzji prezydencji, np. w spotkaniu w Rijadzie w 2020 roku obecnych było łącznie aż 18 podmiotów-gości: przedstawiciele reprezentujących państwa trzecie i organizacje międzynarodowe.

Dążenie do wzmocnienia siły oddziaływania i globalnej pozycji G20 wyraża się także w tym, że przedstawiciele funkcjonujących przy G20 grup zaangażowania, zrzeszających interesariuszy pozarządowych, mają możliwość prezentowania opinii, stanowisk i komentarzy na tematy znajdujące się na agendzie danej prezydencji i wywierania wpływu na ostateczny kształt przyjmowanych politycznych zobowiązań.

Wykres 1. Mechanizm szerokiego zewnętrznego oddziaływania (*outreach*) G20

Źródło: opracowanie własne.

¹³ Zob. [online:] https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Governance_Group [dostęp: 31.07.2022]. To, co jest istotne dla państw członkowskich 3G, to to, że ich przedstawiciel prezentuje wspólną opinię jej członków na tematy znajdujące się na agendzie G20. W ten sposób państwa te mają większą szansę na to, iż ich stanowiska w odniesieniu do konkretnych dyskutowanych tematów zostaną dostrzeżone i uwzględnione przez Grupę Dwudziestu. Pojawienie się inicjatywy 3G ma osłabić argumenty krytyków G20, że Grupa charakteryzuje się niskim stopniem inkluzywności i nie jest uprawniona do podejmowania działań o znaczeniu dla całego świata.

Tabela 2. Wykaz zaproszonych państw i organizacji międzynarodowych na spotkania liderów w latach 2008–2022 (stan na dzień 8 czerwca 2022 roku)

Data i miejsce spotkania	Zaproszeni goście			
	Liczba państw	Nazwa państwa	Liczba organizacji	Nazwa organizacji międzynarodowej
14–15.11.2008 r. Waszyngton	2	Niderlandy, Hiszpania	4	Forum Stabilności Finansowej, MFW, ONZ, Bank Światowy
2.04.2009 r. Londyn	4	Niderlandy, Hiszpania, Etiopia (przewodniczący NEPAD), Tajlandia (przewodniczący ASEAN)	5	ONZ, Bank Światowy, MFW, WTO, Forum Stabilności Finansowej
24–25.09.2009 r. Pittsburgh	4	Niderlandy, Hiszpania, Etiopia (przewodniczący NEPAD), Tajlandia (przewodniczący ASEAN)	6	Rada Stabilności Finansowej, Współpraca Gospodarcza Azji i Pacyfiku (APEC), MFW, ONZ, Bank Światowy, WTO
26–27.06.2010 r. Toronto	5 ^a	Niderlandy, Hiszpania, Etiopia (przewodniczący NEPAD), Malawi (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Wietnam (przewodniczący ASEAN)	7	Rada Stabilności Finansowej, ILO, OECD, MFW, ONZ, Bank Światowy, WTO
11–12.11.2010 r. Seul	5	Hiszpania, Singapur (przewodniczący 3G), Etiopia (przewodniczący NEPAD), Malawi (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Wietnam (przewodniczący ASEAN)	7	ILO, ONZ, MFW, Bank Światowy, OECD, WTO, Rada Stabilności Finansowej

Data i miejsce spotkania	Zaproszeni goście			
	Liczba państw	Nazwa państwa	Liczba organizacji	Nazwa organizacji międzynarodowej
3-4.11.2011 r. Cannes	5	Hiszpania, Singapur (przewodniczący 3G), Etiopia (przewodniczący NEPAD), ZEA (przewodniczący Rady Współpracy Państw Zatoki Perskiej), Gwinea Równikowa (przewodnicząca Unii Afrykańskiej)	8	Komitet Bazylejski Nadzoru Banko- wego, Rada Stabilności Finansowej, ILO, MFW, OECD, ONZ, WTO, Bank Światowy
18-19.06.2012 r. Los Cabos	6	Benin, Kambodża, Chile, Kolumbia, Etiopia, Hiszpania	8	MFW, Rada Stabilności Finansowej, FAO, ILO, OECD, WTO, ONZ, Bank Światowy
5-6.09.2013 r. Saint Petersburg	7 ^b	Kazachstan, Hiszpania, Szwajcaria, Singapur (przewodniczący 3G), Brunei Darussalam (przewodniczący ASEAN), Etiopia (przewodnicząca Unii Afrykańskiej), Senegal (przewodniczący NEPAD)	7	Rada Stabilności Finansowej, ILO, MFW, OECD, ONZ, Bank Światowy, WTO
15-16.11.2014 r. Brisbane	6	Hiszpania, Singapur, Nowa Zelandia, Mauritania (przewodnicząca Unii Afrykańskiej), Mjanma (przewodniczący ASEAN), Senegal (przewodniczący NEPAD)	7	Rada Stabilności Finansowej, ILO, MFW, OECD, ONZ, Bank Światowy, WTO
15-16.11.2015 r. Antalya	6	Azerbejdżan, Singapur, Hiszpania, Malezja (przewodniczący ASEAN), Senegal (przewodniczący NEPAD), Zimbabwe (przewodniczący Unii Afrykańskiej)	7	Rada Stabilności Finansowej, ILO, MFW, OECD, ONZ, Bank Światowy, WTO

Data i miejsce spotkania	Zaproszeni goście			Nazwa organizacji międzynarodowej
	Liczba państw	Nazwa państwa	Liczba organizacji	
4-5.09.2016 r. Hangzhou	8	Egipt, Kazachstan, Singapur, Tajlandia, Hiszpania, Czad (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Senegal (przewodniczący NEPAD), Laos (przewodniczący ASEAN)	7	Bank Światowy, MFW, Rada Stabilności Finansowej, ONZ, ILO, WTO, OECD
7-8.07.2017 r. Hamburg	8	Niderlandy, Norwegia, Szwajcaria, Hiszpania, Singapur, Gwinea (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Senegal (przewodniczący NEPAD), Wietnam (przewodniczący APEC)	9	Bank Światowy, Rada Stabilności Finansowej, MFW, ONZ, FAO, ILO, WTO, OECD, WHO
30.11-1.12.2018 r. Buenos Aires	7	Chile, Niderlandy, Hiszpania, Jamajka (przewodniczący CARICOM), Rwanda (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Senegal (przewodniczący NEPAD), Singapur (w podwójnej roli jako przewodniczący ASEAN i Grupy 3G)	2	Międzynamerykański Bank Rozwoju, Bank Rozwoju Ameryki Łacińskiej
21-22.11.2020 r. Rijad	7 ^c	Jordania, Szwajcaria, Hiszpania, Singapur, Rwanda (przewodniczący NEPAD), Wietnam (przewodniczący ASEAN), ZEA (przewodniczący Rady Współpracy Zatoki Perskiej), Przewodniczący Unii Afrykańskiej (RPA)	11	FAO, Rada Stabilności Finansowej, ILO, MFW, OECD, ONZ, Bank Światowy, WHO, WTO, Arabski Fundusz Walutowy, Islamski Bank Rozwoju
30-31.10.2021 r. Rzym	6	Niderlandy, Hiszpania, Singapur, Kongo (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Rwanda (przewodnicząca NEPAD), Brunei Darussalam (przewodniczący ASEAN)	9	Rada Stabilności Finansowej, WHO, Bank Światowy, WTO, ILO, MFW, FAO, OECD, ONZ

Data i miejsce spotkania	Zaproszeni goście		
	Liczba państw	Nazwa państwa	Liczba organizacji
15–16.11.2022 r. Bali	10	Niderlandy, Ukraina, Singapur, Hiszpania, ZEA, Surinam (przewodniczący CARICOM), Senegal (przewodniczący Unii Afrykańskiej), Rwanda (przewodnicząca NEPAD), Kambodża (przewodniczący ASEAN), Fidżi (Przewodniczący Forum Wysp Pacyfiku)	brak informacji
	a Według jednego ze źródeł internetowych zaproszenie otrzymała również Nigeria – zob. [online:] https://en.wikipedia.org/wiki/2010_G20_Toronto_summit [dostęp: 31.07.2022]. https://en.wikipedia.org/wiki/2010_G20_Toronto_summit b Według jednego ze źródeł Szwajcaria nie była obecna na szczycie – zob. European Parliament, Directorate General for Internal Policies, The European Union's Role in <i>International Economic Fora Paper 1: The G20, 2015 r., s. 19</i> [online:] https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOI_STU(2015)542207 [dostęp: 31.07.2022]. c W szczycie w Rijadzie Unię Afrykańską reprezentowała RPA, która pełniła wówczas funkcję przewodniczącej tej organizacji. RPA jest jednocześnie członkiem G20, stąd liczba zaproszonych państw trzecich wyniosła 7.		

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://en.wikipedia.org/wiki/G20> oraz <http://www.g20.utoronto.ca/summits/index.html>; European Parliament, Directorate General for Internal Policies, The European Union's Role in International Economic Fora Paper 1: The G20, 2015, s. 18 [online:] https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=23660995 [dostęp: 31.07.2022].

W wyniku przekształceń wokół G20 uformowana została struktura sieciowa obejmująca następujące kręgi: (1) urzędników i polityków z państw członkowskich (szerypowie, ministrowie finansów i ich zastępcy oraz eksperci krajowi); (2) przedstawiciele organizacji i instytucji międzynarodowych oraz regionalnych; (3) interesariuszy pozarządowych, bez których G20 nie odgrywałaby istotnej roli we współczesnym świecie. Dialog i konsultacje z innymi niż administracja rządowa partnerami pozwalają na wyjście poza sztywne ramy typowych negocjacji dyplomatycznych. Takie podejście ułatwia budowanie szerokiego konsensusu politycznego. Pośrednio ma też pomóc we wzmocnieniu percepcji, że G20 jest reprezentatywnym globalnym forum, w którym uczestniczy wystarczająco duża liczba podmiotów zaangażowanych w globalne zarządzanie. Ponadto decyzje podejmowane przez G20 nie dotyczą wyłącznie członków tej Grupy, ale wyznaczają światowe standardy i kierunki polityk, które mają wpływ na politykę innych krajów i praktyki międzynarodowych organizacji. Włączenie ich przedstawicieli w prace przygotowawcze i umożliwienie im wyrażenia opinii i komentarzy jest zatem sposobem na osłabienie ewentualnych późniejszych prób podważania znaczenia deklaracji G20.

Podstawy oceny efektywności i skuteczności G20

Najważniejszym wydarzeniem w funkcjonowaniu G20 są spotkania liderów (szefów rządów / głów państw oraz przedstawiciela UE), które od 2011 roku odbywają się raz w roku w państwie sprawującym prezydencję (wcześniej w latach 2009–2010 odbywały się dwa razy w roku). Decyzje na szczytach G20 podejmowane są na zasadzie konsensusu. Ponadto zwoływane są sektorowe spotkania ministerialne, np. spotkania ministrów G20 ds. pracy i zatrudnienia, spotkania ministrów handlu G20, spotkania ministrów rolnictwa G20 oraz nieformalne spotkania ministrów spraw zagranicznych G20. Po każdym spotkaniu ministerialnym wydawane są zazwyczaj komunikaty (*communiqué*) lub deklaracje odnoszące się do konkretnego obszaru tematycznego, który był omawiany w czasie szczytu.

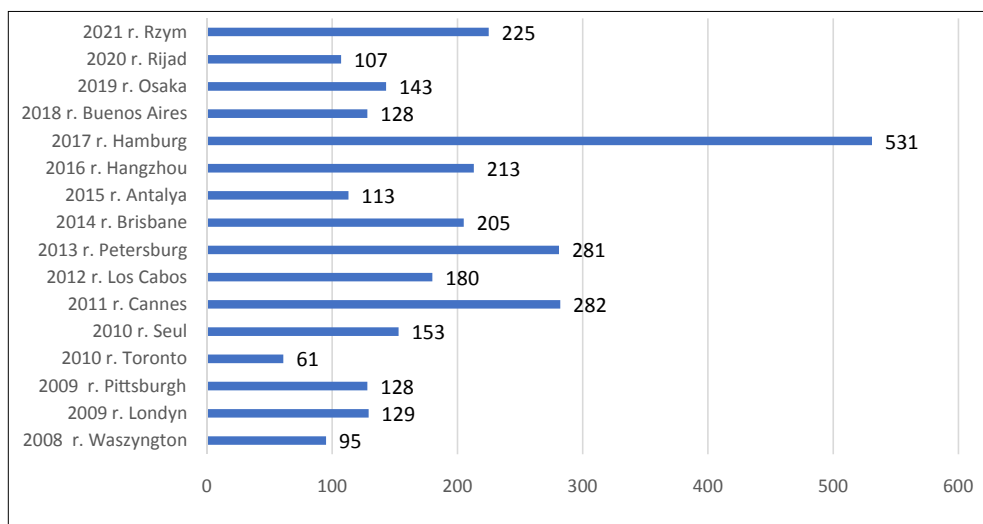
Głównym „produktem” G20 są dokumenty publikowane po spotkaniach liderów. Przyjmowane na koniec danej prezydencji, przybierają formę strategicznych deklaracji (lub rzadziej: oświadczeń), które podsumowują zobowiązania członków G20, opisując cel, sposoby jego osiągnięcia i plan działania. Projekty wypracowywane są w procesie konsultacji na szczeblu ministrów finansów, ich zastępców, w czasie spotkań szerypów i posiedzeń grup roboczych. Jak pokazuje wykres 2, najwięcej zobowiązań politycznych uczestnicy szczytu przyjęli podczas spotkania w 2017 roku, a najmniej pojawiło się w końcowych dokumentach

po rozmowach w Waszyngtonie (2008 rok) i Toronto (2010 rok). W ciągu 23 lat istnienia G20 liczba deklarowanych uzgodnionych działań zmieniała się w sposób nieregularny, co wynika ze złożoności i skali tematów, które pojawiały się na agendzie prac G20.

Liczby na wykresie 2 wskazują całkowitą liczbę zapisów w deklaracjach mówiących o podjęciu przez G20 działań w obszarach tematycznych. W przypadku gdy sformułowanie wskazuje na wiele instrumentów lub celów, dzieli się je na odpowiednią liczbę części¹⁴.

W analizowanym okresie, między rokiem 2008 a rokiem 2015, zdecydowanie najwięcej zobowiązań G20 odnosiło się do polityki makroekonomicznej (zob. tabela 3). Drugim najważniejszym obszarem zaangażowania Grupy było funkcjonowanie sektora finansowego. Ważnym tematem są również kwestie rozwojowe. Odnotować można też względnie dużą liczbę zobowiązań przyjętych w odniesieniu do reform międzynarodowych instytucji finansowych. Relatywnie najniższa we wskazanym okresie aktywność charakteryzowała G20 w odniesieniu do handlu międzynarodowego, sektora energii oraz zatrudnienia i rynku pracy.

Wykres 2. Liczba zobowiązań politycznych podjętych na spotkaniach liderów (lata 2008–2021)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z: G20 Information Centre, G20 Research Group, University of Toronto [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/about.html> [dostęp: 31.07.2022].

¹⁴ Zob. [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/commitments.html> [dostęp: 31.07.2022].

Tematyka	RAZEM	2008 r. Waszyngton	2009 r. Londyn	2009 r. Pittsburgh	2010 r. Toronto	2010 r. Seul	2011 r. Cannes	2012 r. Los Cabos	2013 r. St.Peters- burg	2014 r. Brisbane	2015 r. Antalya
Żywność, rolnictwo i żywienie	61	0	0	3	2	2	36	4	11	0	3
Zdrowie	35	0	0	0	0	0	0	0	0	33	2
Edukacja	4	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0
Równouprawienie płci	6	0	0	0	0	0	0	2	0	4	0
Przestępstwa i korupcja	71	3	0	3	3	9	5	7	33	4	4
Terroryzm	13	0	0	0	0	0	0	0	1	0	12
Rozliczalność	75	4	3	15	3	4	5	13	9	17	2
Zarządzanie C8/C20	32	0	0	3	0	2	12	3	12	0	0
ŁĄCZNI	1627	95	129	128	61	153	282	180	281	205	113

Źródło: Centrum Informacyjne G20 [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/commitments.html#table> [dostęp: 31.07.2022].

Cele G20 nie są i nie mogą być precyzyjnie i jednoznacznie określone. Zmieniają się w zależności od priorytetów danej prezydencji oraz warunków, w odpowiedzi na które G20 podejmuje działania.

Ocena efektywności prac G20 nie jest zadaniem prostym i wymaga stworzenia specjalnej metody badawczej. Grupa Badawcza G20 na Uniwersytecie w Toronto (Centrum Informacyjne G20) zaproponowała porównanie stopnia, w jakim członkowie G20 dostosowali swoje regulacje do treści podjętych zobowiązań politycznych, które znalazły się w komunikatach przywódców. Zgodnie z formułą zastosowaną przez tych badaczy jeden punkt jest przydzielany, gdy ma miejsce pełna lub prawie całkowita zgodność działania administracji danego kraju z zobowiązaniem; „0” oznacza, że zobowiązanie nie zostało zrealizowane lub trwają prace nad jego wdrożeniem; natomiast „-1” świadczy o braku lub prawie całkowitym niepowodzeniu w dostosowaniu się do zobowiązania. Przeprowadzona przez badaczy z Toronto analiza dotyczy okresu między rokiem 2013 a 2020, a jej wyniki zostały zaprezentowane w tabeli 4.

Z analizy tej wynika, że średnia ocena zgodności działań z przyjętymi wytycznymi dla całego ugrupowania G20 w latach 2013–2020 wynosi od 42% (szczyt w 2014 roku) do 87% (spotkanie liderów w 2018 roku), co wskazuje na względną „skuteczność” Grupy. Widoczna w tabeli zmienność dotyczy wszystkich państw, niezależnie od poziomu rozwoju gospodarczo-społecznego. Zauważyć jednak warto, że niską pozycję wszędzie zajmują: RPA, Arabia Saudyjska i Turcja. Istotne różnice można też zaobserwować co do stopnia wdrożenia zobowiązań w poszczególnych obszarach (tabela 5). Grupa G20 okazała się skuteczna we wprowadzeniu w życie rekomendowanych rozwiązań w dziedzinie polityk makro- i mikroekonomicznych oraz walki z bezrobociem i staraniami o poprawę warunków pracy. Najbardziej radziły sobie kraje z realizacją postanowień dotyczących „walki z korupcją” i w obszarze handlu międzynarodowego. W przypadku systemów finansowych słabo wypadła skuteczność G20 w tworzeniu regulacji finansowych, dużo lepiej natomiast we wdrażaniu zobowiązań dotyczących reform instytucji finansowych. W literaturze przedmiotu spotkać się można z opinią, że większość z 1482 zobowiązań podjętych podczas siedmiu szczytów w latach 2013–2019 to tylko powtórzenie deklaracji sformułowanych na poprzednich posiedzeniach lub na innych międzynarodowych spotkaniach¹⁵. Co więcej, te polityczne zapisy rzadko przekładały się na konkretne działania. Podkreślić należy, że agendę poszerzono o tematy wykraczające poza typowe zagadnienia makroekonomiczne. Członkowie G20 stopniowo dodawali nowe priorytety w nowych dziedzinach, takich jak: rolnictwo, kwestie

¹⁵ IAI Research Studies, *Global Governance at a turning point: the role of the G20*, [s.l.] 2021, s. 28.

bezpieczeństwa żywności, efektywność energetyczna, zmiany klimatu i finansowanie infrastruktury. Ostatecznie wiele zainicjowanych prac nie przyniosło wymiernych rezultatów i dyskusje nie doprowadziły do wypracowania nowych rozwiązań instytucjonalnych.

Analiza tabel 4 i 5 pozwala zauważyć silne wewnętrzne zróżnicowanie Grupy pod względem stopnia odzwierciedlenia w politykach krajowych ustaleń podejmowanych na spotkaniach, co z kolei przekłada się na zróżnicowanie stopnia skuteczności wypracowywanych na tym forum zobowiązań politycznych. Ponadto rezultaty analizy wskazują, że G20 cechuje się umiarkowaną skutecznością oddziaływania na swoich członków.

Tabela 4. Stopień wdrożenia podjętych politycznych zobowiązań (szczyty w latach 2013–2020)

Członek G20/miejsce spotkania liderów	Petersburg 2013 r.	Brisbane 2014 r.	Antalya 2015 r.	Hangzhou 2016 r.	Hamburg 2017 r.	Buenos Aires 2018 r.	Osaka 2019 r.	Rijad 2020 r.
Argentyna	+0,06	+0,06	+0,53	+0,63	+0,82	+0,75	+0,53	+0,60
Australia	+0,63	+0,59	+0,65	+0,79	+0,71	+0,80	+0,74	+0,90
Brazylia	+0,31	+0,12	+0,53	+0,58	+0,82	+0,70	+0,47	+0,65
Kanada	+0,44	+0,71	+0,65	+0,84	+0,94	+0,75	+0,79	+0,85
Chiny	+0,19	+0,59	+0,59	+0,74	+0,76	+0,75	+0,42	+0,70
Francja	+0,69	+0,63	+0,71	+0,63	+0,94	+1,00	+0,71	+0,90
Niemcy	+0,75	+0,69	+0,71	+0,79	+0,88	+0,65	+0,88	+1,00
Indie	+0,63	+0,59	+0,65	+0,63	+0,82	+0,75	+0,58	+0,35
Indonezja	+0,50	+0,12	+0,18	+0,53	+0,94	+0,45	+0,32	+0,55
Włochy	+0,44	+0,13	+0,71	+0,32	+0,76	+0,35	+0,65	+0,63
Japonia	+0,31	+0,65	+0,35	+0,68	+0,76	+0,55	+0,58	+0,75
Korea Płd.	+0,38	+0,65	+0,53	+0,68	+0,71	+0,60	+0,42	+0,95
Meksyk	+0,38	+0,47	+0,53	+0,53	+0,65	+0,60	+0,53	+0,40
Rosja	+0,44	+0,47	+0,47	+0,68	+0,65	+0,35	+0,47	+0,55
Arabia Saudyjska	+0,06	-0,24	+0,35	+0,42	+0,59	+0,45	+0,42	+0,65
RPA	+0,25	-0,12	+0,24	+0,37	+0,65	+0,45	+0,37	+0,45

Członek G20/miejsce spotkania liderów	Petersburg 2013 r.	Brisbane 2014 r.	Antalya 2015 r.	Hangzhou 2016 r.	Hamburg 2017 r.	Buenos Aires 2018 r.	Osaka 2019 r.	Rijad 2020 r.
Turcja	+0,25	0,00	+0,41	+0,37	+0,29	+0,05	+0,42	+0,70
Wielka Brytania	+0,75	+0,76	+0,71	+0,47	+0,94	+0,25	+0,74	+0,95
USA	+0,69	+0,76	+0,71	+0,42	+0,35	+0,75	+0,42	+0,85
UE	+0,63	+0,75	+0,81	+0,84	0,94	+0,37	+1,00	+0,95
ŚREDNIO	+0,44	+0,42	+0,55	+0,60	0,75	+0,57	+0,57	+0,72

Źródło: Centrum Informacyjne G20 [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/2020riyadh-final/> [dostęp: 31.07.2022].

Tabela 5. Stopień wdrożenia podjętych zobowiązań politycznych z podziałem na obszary tematyczne (szczegóły metodologii – zob. [online:] http://www.g7.utoronto.ca/compliance/Compliance_Coding_Manual_2020.pdf)

Tematyka	2008 r. Waszyngton	2009 r. Londyn	2009 r. Pittsburgh	2010 r. Toronto	2010 r. Seul	2011 r. Cannes	2012 r. Los Cabos	2013 r. Petersburg
Polityka makroekonomiczna	0,62	0,35	0,70	0,75	0,70	0,44	0,58	0,67
Mikroekonomia	1,00							1,00
Regulacje finansowe	0,20	-0,05	0,15	0,10	0,61	0,71	0,36	0,35
Handel	0,27	0,50	0,83	0,15	-0,05	0,25	0,25	-0,35

Tematyka	2008 r. Waszyngton	2009 r. Londyn	2009 r. Pittsburgh	2010 r. Toronto	2010 r. Seul	2011 r. Cannes	2012 r. Los Cabos	2013 r. Petersburg
Reforma międzynarodowych instytucji finansowych	0,48		0,05	0,90		0,50		
Zatrudnienie i praca	0,74					0,70	0,76	0,77
Zmiany klimatyczne	0,33	-0,10	0,86	0,41	0,36	0,61	0,38	-0,20
Sektor energii	0,50		0,43	0,45	0,51		0,58	0,55
Kwestie prorozwojowe	0,44	0,30	0,26	0,55	0,30	0,33	0,78	0,17
Żywność, rolnictwo	0,48			0,20		0,55	0,35	0,80
Przestępstwa i korupcja	0,13		0,25	-0,20	0,45		-0,10	0,15
Inwestycje	0,48						0,95	
Współpraca z partnerami	0,30				0,05	0,25		
Średnio	0,65	0,20	0,44	0,37	0,37	0,48	0,50	0,39

Źródło: własne obliczenia na podstawie danych z Centrum Informacyjnego G20 [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/dataset.html> [dostęp: 31.07.2022].

Zarys reformy G20 w celu wzmocnienia globalnego znaczenia tego forum

Pomimo posiadania wielu czynników siły oddziaływania, G20 cechuje się kilkoma słabymi stronami. Krytycy wskazują na fakt, że grupa ma ekskluzywny charakter, nieprzewidujący możliwości przyjęcia żadnego nowego członka. W rezultacie ponad 170 krajów świata nie ma możliwości udziału w wypracowywaniu treści deklaracji i decyzji Grupy. Z tego powodu niektórzy badacze wskazują na takie wykluczenie jako dowód na to, że G20 nie posiada legitymizacji do proponowania rozwiązań o skali globalnej, które wpływałyby na politykę państw nieczłonkowskich i wytyczały kierunki prac innych organizacji międzynarodowych¹⁶.

A zatem czy G20 jest adekwatnie wewnątrznie regionalnie zróżnicowana? Wnioski mogą być odmienne w zależności od tego, jak zdefiniujemy pojęcie „region” (kryteria polityczne/geograficzne). Biorąc pod uwagę klasyfikację państw według części świata, stosowaną przez ONZ, w G20 jest 5 państw europejskich (zalicza się do nich Rosję), 5 krajów z Ameryki, po 1 z Afryki oraz z regionu Australii i Oceanii oraz aż 7 krajów azjatyckich. Z tej perspektywy można mówić o „nadreprezentacji” Azji i „niedoreprezentacji” Afryki.

Wspomniana „nieformalność” G20 przyczynia się do nieprzejrzystości procesu negocjacyjnego (spotkania w wąskim gronie, w formule zamkniętej, przy niskiej dostępności dokumentów). Co więcej, pozbawienie państw nieczłonkowskich prawa do udziału w debatach, do wyrażenia opinii na temat proponowanych kierunków rozwiązań skutkuje tym, że partnerzy ci nie są przekonani co do korzyści płynących z wdrożenia proponowanych przez G20 rekomendacji lub też przejawiają daleko idącą ostrożność co do sugerowanych rozwiązań. Trudno nie zgodzić się z głosami krytyki, jakie padają ze strony niektórych państw nieczłonkowskich twierdzących, że narzucone zostają im zobowiązania, które nie były z nimi wcześniej w żaden sposób konsultowane.

Krytycy G20 zwracają również uwagę na niewystarczającą przejrzystość procesu podejmowania decyzji oraz brak rozliczalności Grupy jako instytucji i niski stopień egzekwowania podjętych ustaleń.

¹⁶ J. Vestergaard, *The G20 and beyond. Towards effective global economic governance*, s. 24–25, DIIS Report 2011:04 [online:] https://www.diis.dk/files/media/publications/import/extra/rp2011-04-g20-and-beyond_web_0.pdf [dostęp: 31.07.2022]; J. Jokela, *The G-20: a pathway to effective multilateralism?*, European Union Institute for Security Studies, kwiecień 2011, s. 6 i 48 [online:] https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/The_G20_a_pathway_to_effective_multilateralism.pdf [dostęp: 31.07.2022].

G20 powinna się zmieniać, aby lepiej dostosować się do przyszłych wyzwań. Przyszłość G20 zależy od tego, jakie reformy wdrożą członkowie tego forum, uwzględniając zarówno szanse, jak i pojawiające się zagrożenia.

Tabela 6. Szanse i zagrożenia dla kontynuowania działalności przez G20

SZANSE	ZAGROŻENIA
• Sformalizowanie prac G20 poprzez utworzenie stałego sekretariatu, przyjęcie statutu i formalne określenie zasad działania, tworzenie stałych grup roboczych • Zwiększenie legitymizacji G20 poprzez: (a) ustalenie zasad zapraszania gości (b) dla uzyskania równowagi geograficznej: rozszerzenie klubu lub wprowadzenie reguły rotacyjnego członkostwa • Skoncentrowanie prac na obszarach niezagospodarowanych przez innych aktorów zarządzania globalnego	• Pojawienie się nadmiernych oczekiwań wobec G20 • Przesadna proceduralizacja jako zagrożenie dla skuteczności • Niska ocena w oczach zewnętrznych odbiorców przydatności G20 w okresach niekryzysowych • Paraliż prac wskutek braku możliwości pogodzenia interesów jej członków • Ryzyko fragmentacji i rozpadu

Źródło: opracowanie własne.

Jednym z czynników stabilizacji i rozwoju G20 powinno być doprowadzenie do sformalizowania jej działalności. Przydatne byłoby ustanowienie stałego sekretariatu lub przyjęcie konwencji określającej cele i statut. Należałoby wzmocnić legitymizację i rozliczalność G20. Jej członkowie powinni być w stanie wykazać i udokumentować, w jaki sposób zrealizowali postawione zadania. W szerszym rozumieniu „rozliczenie się” obejmuje odpowiedź na pytania o skuteczność, oszczędność, legalność, terminowość i adekwatność podjętych działań oraz ich efektów w stosunku do celów i potrzeb.

Grupa Dwudziestu powinna również rozpocząć dyskusję na temat tego, czy nie poszerzyć swojego składu, aby zrównoważyć wspomnianą, „niedoreprezentację” geograficzną, poprzez przyjęcie do swojego grona nowych państw, które również są lub stały się „systemowo znaczącymi graczami”.

Warto zauważyć, że od 1999 roku, od czasu powołania G20, zmienia się waga różnych komponent międzynarodowego systemu. Niektóre państwa, będące poza G20, zwiększyły swoje znaczenie gospodarcze i wpływ na gospodarkę światową, zyskując uzasadnienie dla aspiracji do tego, aby współuczestniczyć w zarządzaniu globalnym na równych prawach, co obecni członkowie G20.

Jeżeli opcja poszerzenia składu grupy okazałaby się niemożliwa do realizacji, to warto przynajmniej rozważyć scenariusz przyznawania wybranym państwom statusu tymczasowego członka G20. Taki system funkcjonuje już np. podczas

wyboru reprezentanta konstytuandy Banku Światowego, z tą jednak różnicą, że w przypadku G20 mówimy o rotacji między krajami nienależącymi do G20. Tworząc przejrzyste i egzekwowalne zasady współpracy, więcej krajów trzecich oraz innych interesariuszy będzie skłonnych zaakceptować rolę, jaką G20 chce odgrywać w obszarze gospodarczego zarządzania globalnego.

Jako szansę dla G20 należy uznać dalsze rozszerzenie tematyczne agendy prac, pod warunkiem że nie nastąpi to kosztem spadku stopnia efektywności i nie spowoduje obniżenia jakości prac i produktów Grupy. Na wzmocnienie legitymizacji G20 w oczach państw nieczłonkowskich może wpłynąć zwiększenie stopnia i zakresu współpracy z 3G. Dobrym rozwiązaniem może być zapraszanie wybranych państw nieczłonkowskich do udziału w dyskusji na tematy, które dotyczą ich bezpośrednio lub kiedy ich opinie mogą być pomocne w identyfikacji metod rozwiązywania danych problemów.

Grupie Dwudziestu brakuje również mechanizmu pozwalającego zwiększyć stopień kontynuacji tematów i prac. Kraj, który przejmuje rolę przewodniczącego, sam ustala listę tematów („agendę”), którymi Grupa zajmie się przez dany rok. Może, ale nie musi, kontynuować prace rozpoczęte przez poprzednika.

Dużą szansą dla G20 jest również skoncentrowanie się na tematach niepojęmowanych przez organizacje międzynarodowe i inne fora globalne czy też regionalne. Takimi obszarami przykładowo wydają się być:

- rozwój i promocja instrumentów współpracy międzynarodowej w walce z COVID-19, w tym wymiana rzetelnych informacji o postępach w walce ze skutkami pandemii, stosowanych narzędziach i strategiach, dostosowaniu działań do potrzeb władz lokalnych i regionalnych, koordynacji pomocy dla biednych krajów, wspieraniu procesu cyfryzacji w krajach członkowskich i nieczłonkowskich;
- współpraca z WTO na rzecz utrzymania ciągłości globalnych łańcuchów wartości dodanej;
- we współpracy z MFW poprowadzenie prac na rzecz przyjęcia nowych środków redukcji zadłużenia, w tym tworzących warunki bezpośredniego umorzenia długów, a wspólnie z Radą Stabilności Finansowej monitorowanie stanu globalnego rynku finansowego i utrzymanie jego stabilności;
- redukcja szoków cenowych na światowym rynku energii w związku z polityką klimatyczną i konfliktami zbrojnymi;
- kontynuowanie wraz z ONZ prac na rzecz walki ze zmianami klimatycznymi: chociaż G20 zobowiązało się do zaprzestania finansowania energetyki węglowej za granicą, nie ustalono harmonogramu stopniowego jej wycofywania w krajach członkowskich i złagodzone zobowiązanie do zmniejszenia emisji silnego gazu cieplarnianego, jakim jest metan;

- zminimalizowanie skutków społecznych i ekonomicznych związanych z agresją Rosji na Ukrainę.

Zagrożeniem dla skuteczności G20 byłaby pośpieszna i źle zaprojektowana instytucjonalizacja funkcjonowania Grupy. Zreformowana G20 może nie być zdolna w szybkim czasie i w elastyczny sposób dochodzić do konsensusu. Innym zagrożeniem jest to, że G20 straci na znaczeniu w okresie, gdy nie ma sytuacji kryzysowych, tj. gdy nie pojawia się potrzeba wypracowania globalnych rozwiązań. W oczach opinii publicznej G20 byłaby postrzegana jako miejsce, gdzie jedynie ogólnie rozmawia się o jakiś tematach, ale rozmowy nie prowadzą do wypracowania decyzji o podjęciu działań (*talk-shop*). Przed członkami Grupy stoją też takie wyzwania, jak: ryzyko rozpadu klubu na frakcje, grupujące państwa o wspólnych interesach, przy czym podziały te mogą mieć charakter tak stały, jak i zmienny, wynikające z realizacji konkretnych chwilowych interesów narodowych. Różnice te mogą doprowadzić do impasu w negocjacjach lub do przyjmowania bardzo ogólnych i w istocie pustych zobowiązań.

Grupa Dwudziestu nie jest „klubem podobnie myślących”, jak G7, ale raczej forum skupiającym państwa, które:

- biorą odpowiedzialność za wypracowywanie najlepszych ich zdaniem rozwiązań dla problemów gospodarki światowej;
- same dostosowują się do proponowanych rozwiązań;
- oczekują, że inne państwa również dopasują swoje polityki i ustawodawstwo do tych decyzji.

Uzasadnieniem dla dalszego istnienia G20 jest niewątpliwie przyczynianie się do dostarczania globalnych dóbr publicznych, do poprawy zarządzania w skali globalnej i wspierania partnerów w reagowaniu na wyzwania, np. w walce z dyskryminacjami handlowymi czy z adaptacją do zmian klimatycznych.

Zagrożenie dla Grupy pojawi się wtedy, gdy sformułowane wobec niej zostaną nadmierne oczekiwania, w szczególności, aby zajęła się wszystkimi problemami współczesnej gospodarki. Już w 2017 roku zasugerowano, aby państwa G20 podjęły temat, jak złagodzić skutki kryzysu migracyjnego. Zaproponowano też, aby Grupa kładła w swoich pracach większy nacisk na równouprawnienie płci¹⁷.

¹⁷ S.M. Khasru, K.M. Mahmud, A. Nahreen, *The G20 countries should assume leadership of the forced migration crisis and mitigate the deficiencies of the existing Governance System*, luty 2017 [online:] https://www.g20-insights.org/policy_briefs/g20-countries-assume-leadership-forced-migration-crisis-mitigate-deficiencies-existing-governance-system/ [dostęp: 31.07.2022]; S. Wakefield, *The G20 and gender equality. How the G20 can advance women's rights in employment, social protection and fiscal policies*, Oxfam briefing paper, lipiec 2014 [online:] <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-g20-and-gender-equality-how-the-g20-can-advance-women-s-rights-in-employment-322808/> [dostęp: 31.07.2022]; J. Kulik, *G20 performance on gender*

Grupa Dwudziestu ma na swoim koncie sukcesy (reformy regulacyjne sektora finansowego), ale i porażki. Pilnym wyzwaniem jest osiągnięcie globalnego porozumienia dotyczącego ochrony klimatu. Należy także oczekiwać od G20 przejścia inicjatywy w walce z rosnącymi nierównościami społecznymi, przy równoczesnym zaangażowaniu się na rzecz utrzymania zasad wolnego handlu, wspierając tym samym działania WTO.

Należy podkreślić, że G20 wypełniła lukę w strukturze zarządzania światowym systemem gospodarczym i finansowym oraz była katalizatorem działań w wielu obszarach. Stała się i jest forum przydatnym dla debat nad kwestiami gospodarczymi i finansowymi współczesnej gospodarki światowej. Dalsze osiągnięcia G20 zależą od chęci jej członków do kontynuacji współpracy w kwestiach o krytycznym znaczeniu dla globalnego wzrostu gospodarczego i stabilności systemów finansowych.

Dwadzieścia trzy lata od momentu powstania G20 staje zatem przed fundamentalnymi pytaniami o korzyści, jakie oferuje swoim członkom i światowej gospodarce. Agresja Rosji na Ukrainę wymusza radykalną zmianę dotychczasowej agendy prac Grupy Dwudziestu i przeorientowanie priorytetów. Sposób, w jaki G20 reaguje na to wydarzenie, i oczywiście szybkość tych reakcji, to swego rodzaju testy dla przydatności tego forum. W połowie 2022 roku można było zaobserwować, jeśli chodzi o postawę G20 wobec Rosji, dużą polaryzację wśród członków tego klubu. Przedstawiciele USA, Wielkiej Brytanii i Kanady otwarcie wypowiadali się, aby Rosję pozbawić praw członkowskich, nie precyzując, czy chodzi o wykluczenie na stałe, czy zawieszenie (wykluczenie czasowe). Krytyczne, ale na razie nie do końca aż tak radykalne i zdecydowane stanowisko w tej sprawie zajmują pozostałe państwa G7 (Niemcy, Francja, Włochy oraz Japonia). Deklarowaną intencją G7 jest doprowadzenie do pełnej izolacji Rosji (a także Białorusi) w systemie gospodarki światowej¹⁸. Inni, spoza G7, członkowie G20 sprzeciwiają się wykluczeniu Rosji lub przyjmują stanowisko neutralne. Według Chin Rosja jest ważnym członkiem G20 i pozbawienie jej członkostwa nie pomoże w rozwiązywaniu globalnych problemów gospodarczych i finansowych świata, bowiem G20 to forum dla dyskusji na tematy ekonomiczne, a nie miejsce politycznych dyskusji. W podobnym duchu wypowiada się Argentyna, zdaniem której G20 powinno pozostać jako forum dialogu z Rosją. Indonezja, pełniąca w 2022 roku funkcję przewodniczącego

equality [online:] https://www.g20-insights.org/policy_briefs/g20-performance-gender-equality/ [dostęp: 31.07.2022].

¹⁸ Komunikat ze spotkania ministrów finansów i prezesów banków centralnych G7, które miało miejsce w Petersburgu dnia 22 maja 2022 r. – zob. G7 Finance Ministers and Central Bank Governors Meeting Communiqué [online:] <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0797> [dostęp: 31.07.2022].

Grupy, zdecydowała się zaprosić na szczyt w Bali zarówno Prezydenta Rosji, jak i Ukrainy (w charakterze państwa-gościa). Warto przypomnieć w tym miejscu, że liczna grupa państw G20 (Turcja, Meksyk, Indie, Arabia Saudyjska, Chiny, Bразylia, Argentyna i Indonezja) nie nałożyła sankcji ekonomicznych na Rosję¹⁹. W rezultacie nie jest pewne, jak ostatecznie agresja Rosji na Ukrainę wpłynie na G20. Jednym z najgorszych scenariuszy byłby brak reakcji ze strony Grupy oraz kontynuowanie prac i realizacja agendy, tak jakby nic się nie stało. Możliwy jest też całkowity rozpad formacji i powołanie nowego forum, ale już bez obecności Rosji, przy czym wówczas pod dużym znakiem zapytania stanie dalsza obecność w takim klubie Chin. Podsumowując, należy zaznaczyć, że G20 staje przed decyzją dotyczącą swojego składu i natury swojego mandatu: czy zachowa jedność, czy też jej założyciele dojdą do wniosku, że przyjęta w 1999 roku formuła współpracy wyczerpała się i konieczne jest poszukanie innych rozwiązań oraz zainicjowanie procesu głębokiego przemodelowania tego forum. Niezależnie od obranego przez założycieli G20 kierunku zmian, jedną z kwestii, która z pewnością pojawi się w dyskusji, jest to, kto zachowa prawo bycia dalej członkiem tego klubu, kogo należy dodatkowo zaprosić i na podstawie jakich kryteriów wyselekcjonować potencjalnych kandydatów.

Scenariusze ewolucji G20 w kierunku G20 plus

Założyciele G20 nie przewidywali rozszerzenia składu Grupy. Jednak wraz z transformacjami gospodarczymi pojawia się pytanie, czy pierwotny skład tego klubu jest optymalny z punktu widzenia zadań, jakie przed sobą stawia. Impulsem do zmian w G20 mogą stać się również głosy o konieczności wykluczenia z grona G20 Rosji. Jaki kierunek przybrać mogą przekształcenia dotychczasowego G20? W celu odpowiedzi na to pytanie warto najpierw przyjrzeć się procesowi formowania się obecnego składu Grupy.

Członkami G20 stały się automatycznie wszystkie państwa G7 (Kanada, Francja, Niemcy, Włochy, Japonia, Wielka Brytania, USA). W literaturze przedmiotu spotkać się można ze stwierdzeniem, że przy wyborze pozostałych kandydatów kierowano się następującymi kryteriami, jednak nie zostały one nigdzie sformalizowane²⁰:

¹⁹ S&P Global Market Intelligence, *G20 members' views on Russia diverge, making expulsion unlikely* [online:] <https://ihsmarkit.com/research-analysis/g20-members-views-on-russia-diverge-making-expulsion-unlikely.html> [dostęp: 31.07.2022].

²⁰ European Parliament, Directorate General for Internal Policies, *The European Union's Role in International Economic Fora Paper 1: The G20*, 2015, s. 17. [online:] <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/wp-content/uploads/2015/09/g20-20150514-1.pdf>

- państwo musi być ważne systemowo, co można rozumieć w ten sposób, że niestabilność gospodarcza tego właśnie państwa mogłaby negatywnie wpłynąć na funkcjonowanie globalnego systemu gospodarczego;
- być zdolnym do przyczynienia się do globalnej stabilności gospodarczej i finansowej;
- grupa jako całość powinna być w wysokim stopniu reprezentatywna dla światowej gospodarki;
- skład grupy powinien być zrównoważony regionalnie;
- grupa powinna być względnie mała, aby rozwijać bliską współpracę i podnosić poziom zaufania wśród swoich członków.

W pierwszej dwudziestce krajów o największej w 1998 roku mierzonej łącznym PKB gospodarce (poza krajami z G7 i Rosją) znalazły się: Chiny, Brazylia, Meksyk, Indie, Australia, Korea Płd. i Argentyna. Państwa te bez sprzeciwu ze strony innych otrzymały status członka w nowo powstałej G20²¹.

Uzyskanie członkostwa nie zależało jednak wyłącznie od mierników ekonomicznych. Pod uwagę wzięto także geopolityczny aspekt: potrzebę obecności w Grupie przedstawicieli różnych regionów świata. Przyjęcie Turcji i Indonezji uzasadniano chęcią motywowania tych państw do przeprowadzenia koniecznych reform i wspierania ich w tym przedsięwzięciu. Arabia Saudyjska z kolei pełniła wiodącą rolę w OPEC i dysponowała również znaczną liczbą głosów w MFW. W stosunku do Indonezji podnoszono wątpliwości ze względu na niestabilność jej ówczesnego systemu politycznego. Zadawano wówczas pytanie, czy kraj ten będzie w stanie aktywnie działać w Grupie. Jednak ostatecznie obawy te zostały rozwiane przed pierwszym spotkaniem ministerialnym G20 w Berlinie, w grudniu 1999 roku. Najbardziej problematyczny okazał się wybór przedstawicieli kontynentu afrykańskiego. Członkostwo zaproponowano RPA, przy czym argumentem było to, że państwo to ma systemowe znaczenie w skali regionalnej i globalnej.

Na liście dwudziestu największych gospodarek w 1998 roku znajdowały się również: Hiszpania, Niderlandy i Szwecja. Nie weszły one jednak w skład G20, gdyż postanowiono zaprosić całą Unię Europejską jako reprezentanta wszystkich ówczesnych 15 państw członkowskich. W ten sposób z jednej strony członkiem G20 jest zarówno cała Unia Europejska, jak i jej państwa członkowskie: Włochy, Francja i Niemcy. Te trzy państwa unijne (wcześniej, przed brexitem, także

europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/542207/IPOL_STU(2015)542207_EN.pdf [dostęp: 17.07.2023].

²¹ S. Para, *G20 jako instrument sterowania gospodarką światową*, s. 44 [online:] <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-82680e18-847b-4fa7-b886-a8bc77b6e966> [dostęp: 3.09.2022].

Wielka Brytania) są zatem podwójnie reprezentowane: indywidualnie i przez przedstawiciela UE.

Hiszpania, która jako jedyna spośród państw spoza G20 posiada specjalny status „stałego gościa”, do tej pory nie zażądała zmiany swojego statusu, chociaż biorąc pod uwagę wcześniejsze i obecne dane dotyczące GDP według parytetu siły nabywczej (PPP) oraz udział w światowym eksporcie, kraj ten zajmuje wyższe miejsce w rankingu niż np. obecni członkowie G20: Argentyna i RPA. W przeciwieństwie do Hiszpanii zamiar dołączenia do G20, poza Polską²², wyraziły w przeszłości Niderlandy²³ oraz Norwegia²⁴. W publicznej argumentacji kandydaci powołują się na fakt, że ich gospodarki są podobnej wielkości lub mają większe znaczenie w skali globalnej niż gospodarki niektórych obecnych państw Grupy, co uzasadniałoby prawo do dołączenia do G20.

Dokonanie zmian w składzie G20 wymaga jednak jednomyślności jej członków, a tej na razie nie ma i prawdopodobnie nie będzie, jeśli zmiana miałaby polegać na zastąpieniu jednego państwa członkowskiego innym. Dlatego postulaty mówiące o wymianie jakiegoś członka przez kandydata, który posiada silniejszą pozycję w gospodarczych rankingach światowych, wydają się nie do zrealizowania. Wyrzucenie kogoś z tego klubu, nawet wtedy gdy narusza elementarne zasady prawa międzynarodowego i jest agresorem, nie jest rozwiązaniem akceptowalnym przez niektórych członków G20. Porażką okazała się próba czasowego wykluczenia Rosji z udziału w spotkaniu liderów w 2014 roku. Minister spraw zagranicznych Australii, która wówczas pełniła funkcję przewodniczącego Grupy, zasugerował, że Rosja nie otrzyma zaproszenia na szczyt w Brisbane z uwagi na dokonanie przez Federację Rosyjską aneksji Krymu. W reakcji przedstawiciele BRICS przypomnieli, że decyzje w G20 podejmują wszyscy jej członkowie na równych prawach i nikt nie może w pojedynkę decydować o jej składzie

²² Po raz pierwszy publicznie kwestia ta została podniesiona w 2010 r. przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego – zob. K. Wronowska, *Polska w G-20 – warto się bić?*, dziennik.pl [online:] <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/110121,polska-w-g-20-warto-sie-bic.html> [dostęp: 31.07.2022]. Ponownie do tematu powrócono w 2017 r. – zob. *Morawiecki wśród ministrów finansów G20, „Rzeczpospolita”* [online:] <https://www.rp.pl/gospodarka/art10575241-morawiecki-wsrod-ministrow-finansow-g20#ap-1> [dostęp: 31.07.2022].

²³ Wypowiedź holenderskiego ministra gospodarki w 2017 r., *Netherlands pushing for permanent G20 position* [online:] <https://nltimes.nl/2017/04/07/netherlands-pushing-permanent-g20-position> [dostęp: 31.08.2022].

²⁴ Wypowiedź norweskiego ministra spraw zagranicznych w 2010 r., *Norway takes aim at G-20 ‘One of the greatest setbacks since World War II*, *Der Spiegel* [online:] <https://www.spiegel.de/international/europe/norway-takes-aim-at-g-20-one-of-the-greatest-setbacks-since-world-war-ii-a-702104.html> [dostęp: 31.07.2022].

i naturze. Temat dalszego udziału Rosji w pracach G20 powrócił w 2022 roku, po agresji militarnej Rosji na Ukrainę.

Zakładając, że status Rosji zostanie utrzymany i G20 w dotychczasowym kształcie się nie rozpadnie, możliwe są różne scenariusze jej poszerzenia. Przedstawiamy analizę dwóch możliwości:

- **scenariusz nr 1:** G20 zostaje poszerzona o nowych członków (odrębną kwestią jest to, czy uda się wyeliminować z jej składu Rosję, czy też jedynie czasowo izolować i zaprzestać współpracy z Federacją Rosyjską do momentu zmiany reżimu);
- **scenariusz nr 2:** wprowadzona zostaje zasada rotacyjnego członkostwa dla krajów trzecich.

Jeśli G20 przeobraziłaby się w G20 Plus, ta nowa formacja obejmowałaby, poza obecnymi członkami G20, albo kilka nowych państw (scenariusz 1), albo dodatkowo jednego członka na zasadzie rotacji (scenariusz 2). W przypadku scenariusza 1 liczba członków nowej grupy powinna być niewiele większa od obecnej (można przyjąć, że maksymalnie do 25).

Wskazane scenariusze mają większe szanse na realizację niż perspektywa zastąpienia jakiegoś obecnego członka. Rozszerzeniu składu może też towarzyszyć przemodelowanie zasad funkcjonowania tego forum. W dalszej części analizy rozważane są zmiany w składzie członków przy założeniu, że do G20 dołącza pięć państw.

W tabeli poniżej (zob. tabela 7) przedstawiono informację, z jakich 24 państw składałoby się nowe forum – roboczo nazwane G25 – zrzeszające 25 członków (przyjęto, że Unia Europejska, podobnie jak w przypadku utworzenia G20, również i w G25 będzie obecna). W zależności od przyjętego miernika skład nowego podmiotu byłby bardziej lub mniej identyczny z G20. Nie wszyscy obecni członkowie G20 są najważniejszymi gospodarkami z punktu widzenia wielkości PKB, liczby ludności czy udziału w handlu światowym.

Tabela 7. Lista 30 najważniejszych gospodarek według wybranych kryteriów ekonomicznych (kolumny 1–3) i kryterium demograficznego (kolumna 4)

Lp.	Według PKB nominalnego (Bank Światowy, 2020 r.)	Według PKB liczonego jako parytet siły nabywczej PPP (Bank Światowy, 2020 r.)	Według udziału w światowym eksporcie dóbr i usług (Bank Światowy, 2019 r.)	Według ludności (ONZ, 2019 r.)
1.	USA	Chiny	Chiny	Chiny
2.	Chiny	USA	USA	Indie
3.	Japonia	Indie	Niemcy	USA
4.	Niemcy	Japonia	Japonia	Indonezja
5.	Indie	Niemcy	Wielka Brytania	Pakistan
6.	Wielka Brytania	Rosja	Francja	Brazylia
7.	Francja	Indonezja	Niderlandy	Nigeria
8.	Kanada	Wielka Brytania	Indie	Bangladesz
9.	Włochy	Brazylia	Hongkong	Rosja
10.	Brazylia	Francja	Korea Płd.	Meksyk
11.	Rosja	Turcja	Singapur	Japonia
12.	Korea Płd.	Włochy	Irlandia	Etiopia
13.	Australia	Meksyk	Włochy	Filipiny
14.	Iran	Korea Płd.	Kanada	Egipt
15.	Hiszpania	Kanada	Szwajcaria	Wietnam
16.	Meksyk	Hiszpania	Meksyk	Kongo
17.	Indonezja	Arabia Saudyjska	Belgia	Niemcy
18.	Arabia Saudyjska	Australia	Hiszpania	Turcja
19.	Niderlandy	Tajwan	Rosja	Iran
20.	Szwajcaria	Polska	Polska	Tajlandia
21.	Tajwan	Iran	Iran	Wielka Brytania
22.	Polska	Egipt	Australia	Francja
23.	Turcja	Tajlandia	Wietnam	Włochy

Lp.	Według PKB nominalnego (Bank Światowy, 2020 r.)	Według PKB liczonego jako parytet siły nabywczej PPP (Bank Światowy, 2020 r.)	Według udziału w światowym eksporcie dóbr i usług (Bank Światowy, 2019 r.)	Według ludności (ONZ, 2019 r.)
24.	Szwecja	Pakistan	Tajlandia	RPA
25.	Belgia	Wietnam	Szwecja	Tanzania
26.	Argentyna	Nigeria	Brazylia	Mjanma
27.	Norwegia	Niderlandy	Turcja	Kenia
28.	Tajlandia	Argentyna	Austria	Korea Płd.
29.	Izrael	Filipiny	Malezja	Kolumbia
30.	Irlandia	Bangladesz	Dania	Hiszpania
Objaśnienie: kolorem żółtym zaznaczono państwa nienależące do G20				

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONZ i Banku Światowego.

We wskazanych w tabeli 7 wymiarach na liście 24 najważniejszych gospodarek świata, które nie są członkami G20, najczęściej pojawia się Iran (4 razy), następnie *ex aequo* Polska, Hiszpania i Tajlandia, a dwukrotnie Wietnam i Niderlandy. Zauważyć można, że w porównaniu z innymi regionami kryteria te marginalizują kontynent afrykański, jeśli weźmiemy pod uwagę tylko PKB i udział w handlu światowym. Jedynie Egipt zajmuje dość wysoką pozycję w rankingu PKB według PPP. Relatywnie najslabiej spośród obecnych członków G20 (tabela 8) wypadają Argentyna i RPA, które mogłyby nie zachować swojego miejsca w G20, a nawet G25 w przypadku rekonfiguracji.

Jeżeli Grupa Dwudziestu miałyby być poszerzona o nowe państwa, to od kandydata na członka G20 Plus oczekiwać należy, że dowiedzie, iż posiada potencjał wzmacniający jej moc sprawczą, ma cechy co najmniej regionalnego lidera, charakteryzuje się zdolnością do budowania międzynarodowych koalicji, potrafi bardziej łączyć konflikt interesów, niż akcentować różnice, jest wiarygodny i daje gwarancję, że gotów byłby przyjąć na siebie odpowiedzialność za podejmowane zobowiązania polityczne. Szanse kandydatury osłabiałoby natomiast, gdyby działania danego państwa przyczyniały się do destabilizacji sytuacji w regionie i podważały podstawowe zasady prawa międzynarodowego. Jeżeli takie właśnie byłyby kryteria akcesyjne, to z pewnością na członkostwo w nowym

Tabela 8. Obecni członkowie G20, którzy nie zostaliby zakwalifikowani do nowej G25 według kryteriów zamieszczonych w tabeli 9

Kryterium	Państwo wypadające
Według PKB nominalnego (Bank Światowy, 2020 r.)	Argentyna, RPA
Według PKB liczonego jako parytet siły nabywczej PPP (Bank Światowy, 2020 r.)	Argentyna, RPA
Według ludności (ONZ, 2019 r.)	Argentyna, Wielka Brytania, Kanada, Korea Płd., Arabia Saudyjska
Według udziału w światowym eksporcie dóbr i usług (Bank Światowy, 2019 r.)	Brazylia, Turcja, Arabia Saudyjska, Indonezja, RPA, Argentyna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ONZ, MFW i Banku Światowego.

klubie nie mogłaby liczyć Rosja. Gdyby Rosja zachowała jednak swój status, to jej głos będzie liczył się przy podejmowaniu ewentualnej decyzji o tym, kto z krajów trzecich uzyska prawo zasiadania w G20 jako pełnoprawny nowy członek. O kształcie G20 decydują bowiem wszyscy jej obecni członkowie. Rosja miałaby zatem możliwość zawetowania propozycji przyjęcia do grona G20 każdego państwa trzeciego. Byłby to z pewnością najmniej korzystny scenariusz dla transformacji samej Grupy.

W scenariuszu przeobrażenia G20 np. w G25 konieczne staje się stworzenie listy państw, które mogłyby otrzymać zgodę na dołączenie do nowego klubu, o ile same wyrażą zainteresowanie. Naturalnym kandydatem jest Hiszpania. Mając na uwadze „niedoreprezentację” regionu Afryki, nowy skład powinien obejmować, poza RPA, także co najmniej dwa kraje afrykańskie. Najlepszymi kandydatami z tego regionu byłyby Egipt i Nigeria. Wybór Nigerii może wydawać się nie do końca uzasadniony, jednak jest to duży kraj afrykański, który zajmuje 26. miejsce w rankingu pod względem PKB PPP (31. według PKB nominalnego – dane Banku Światowego 2020 roku).

Do G25, na podstawie wskaźników ekonomicznych, można byłoby dołączyć zatem następujące nowe państwa: Hiszpania, Polska, Tajlandia, Egipt i Nigeria. Czasowo należy pominąć Iran z uwagi na aktualne napięte relacje amerykańsko-irańskie i nałożone przez USA na ten kraj sankcje. W celu osłabienia krytyki o ekskluzywnym charakterze nowej G25, prawo do członkostwa powinno być zaproponowane Singapurowi, gdyż przewodniczy wspomnianej 3G. Już teraz Singapur otrzymuje zaproszenia do udziału w szczytach G20 jako gość. Ostatecznie zatem G25 objęłaby obecnych dwudziestu członków G20 (w pierwszym scenariuszu zakłada się, że Rosja nie zostanie wykluczona z tej

Grupy – tak wynika z analizy wypowiedzi przedstawicieli G20) oraz: Hiszpanię, Polskę, Egipt, Nigerię i Singapur. Alternatywnie, gdyby ostatecznie liderzy G19 zdecydowali o zamrożeniu wszelkich kontaktów z Rosją i pozbawieniu jej praw członkowskich, w miejsce Rosji do G25 mogłyby dołączyć Niderlandy. W tabeli 9 przedstawiamy hipotetyczny skład G25, z uwzględnieniem obu tych sytuacji.

Tabela 9. Członkowie G25

Wariant 1	Wariant 2
20 obecnych członków G20 oraz: 1. Hiszpania 2. Polska 3. Egipt 4. Nigeria 5. Singapur	19 obecnych członków G20 (tj. G19 bez Rosji) oraz: 1. Hiszpania 2. Polska 3. Egipt 4. Nigeria 5. Singapur 6. Niderlandy

Źródło: opracowanie własne.

Taka konfiguracja krajów dołączanych w procesie rozszerzania i transformacji G20 w G25 posiada następujące zalety:

- skład taki jest zróżnicowany geograficznie;
- lista obejmuje gospodarki zajmujące obecnie wysokie miejsca w rankingu według PKB i według udziału w handlu światowym;
- kraje afrykańskie wzmacniają swoją obecność w nowym klubie;
- małe kraje lub kraje o średniej wielkości zyskują pośrednio prawo do udziału w dyskusjach G20 poprzez Singapur – przedstawiciela 3G.

Alternatywą do koncepcji poszerzenia składu grupy i doproszenia konkretnych członków z pominięciem innych zainteresowanych jest opcja, w której państwo trzecie otrzymuje status tymczasowego członka G20 na rok, tj. na okres danej prezydencji. Byłby to system rotacyjny – podobny do zasady, która już obowiązuje w odniesieniu do funkcji przewodniczącego Grupy. Na podstawie PKB oraz biorąc pod uwagę potrzebę odzwierciedlenia w jak najwyższym stopniu zasady równowagi geograficznej, rotacyjne członkostwo mogłoby zostać zaproponowane następującym dziewięciu państwom: Hiszpania, Polska, Niderlandy, Singapur, Wietnam, Tajlandia, Egipt i Nigeria. Kraje te zostałyby podzielone na trzy grupy regionalne (zob. tabela 10). Każda z nich, według ustalonej kolejności, miałaby możliwość wskazania ze swojego grona kandydata na członka rotacyjnego G20, przy czym nie może on pochodzić z tego samego regionu co państwo pełniące w tym czasie rolę przewodniczącego Grupy. Oznacza to, że np. od dnia 1 grudnia 2022 roku do dnia 30 listopada 2023 roku (kiedy trwać będzie

prezydencja indyjska) prawo do udziału w spotkaniach otrzymuje reprezentant z Europy lub Afryki. Po wprowadzeniu systemu członka rotacyjnego G20 staje się faktycznie G21 (o ile nadal Rosja byłaby jej członkiem) lub utrzymuje swoją obecną liczebność (Rosja zastąpiona jest wówczas przez państwo dopraszane w mechanizmie rotacji).

Tabela 10. Podział kandydatów na członka rotacyjnego G20 Plus

Grupa 1 (Europa)	Grupa 2 (Azja)	Grupa 3 (Afryka)
Polska Hiszpania Niderlandy	Singapur Wietnam Tajlandia	Egipt Nigeria

Źródło: opracowanie własne.

Teoretycznie wskazać można „podwarianty” będące mieszanką proponowanych dwóch podstawowych scenariuszy. Jest to jednak temat wart poruszenia w ramach odrębnej analizy, wykraczającej poza zakres niniejszego artykułu.

W obu zaproponowanych scenariuszach wskazywane są: Hiszpania, Polska oraz Niderlandy, których zaproszenie do Grupy Dwudziestu może wywołać pewne wątpliwości z uwagi na to, że są to państwa członkowskie UE. Już obecnie w dyskusjach w G20 uczestniczy przedstawiciel Unii Europejskiej, która według idei leżącej u podstaw przyznania UE statusu członka G20, ma reprezentować interesy całego ugrupowania, chociaż Francja, Włochy i Niemcy zachowały prawo do posiadania własnego delegata. Takie specyficzne potraktowanie tych trzech krajów (wcześniej również Wielkiej Brytanii) wynika z tego, że wszystkie państwa należące do G7 automatycznie zostały włączone do G20. Jako dodatkowy argument wskazać można fakt, że stanowisko prezentowane przez UE zawiera tylko te elementy, na które zgodziły się wszystkie państwa unijne. Niektóre kwestie o charakterze specyficznym są pomijane w wystąpieniach przedstawiciela UE podczas debat w G20. Wyjaśnia to fakt przystąpienia Finlandii, Luksemburga i Słowenii do 3G, chociaż są to państwa członkowskie UE.

Skuteczność działań przekształcających G20 w G20 Plus zależy od zdolności do stworzenia koalicji państw mających aspiracje członkowskie. Nie do końca jest też jasne, jakie stanowisko wobec pojawienia się inicjatywy poszerzenia G20 zajęłby ASEAN. Przewodniczący tego ugrupowania regionalnego (funkcja pełniona rotacyjnie) jest corocznie zapraszany do udziału w spotkaniu liderów G20. Do tej pory ASEAN nie formułował publicznie postulatu wzmocnienia swojej obecności w pracach G20, np. poprzez uzyskanie statusu pełnego członka na wzór UE. Tajlandia również nie przejawiała zainteresowania dołączeniem do G20. Jednak taki

sygnał w przeszłości wysyłał Wietnam. Trudno również stwierdzić, jakie podejście do koncepcji utworzenia G25 będzie miała Unia Afrykańska i NEPAD.

Podkreślić należy, że rozszerzeniu G20 powinna towarzyszyć reforma reguł zarządzania tym klubem, ukierunkowana na zwiększenie efektywności i skuteczności działania. Samo doproszenie nowych państw nie wystarczy, aby zminimalizować ryzyka dla G20 Plus. Nie jest bowiem ważna liczba członków, lecz to, czy kraje potrafią ze sobą współpracować mimo dzielących je różnic interesów i odmiennych wartości.

Podsumowanie

Grupa Dwudziestu stanowi obecnie główne forum zarządzania gospodarką światową, jest koordynatorem procesu produkcji globalnych dóbr publicznych i – mimo swoich wewnętrznych słabości – dobrze pełni funkcje jej swoistego komitetu sterującego. Ewolucja G20 to przykład naturalnego procesu. Założyciele nie przewidywali, że G20 aż tak bardzo zmieni swoją rolę, co z kolei wyjaśnia, dlaczego na samym początku nie uregulowano wszystkich kluczowych kwestii prawno-organizacyjnych związanych z funkcjonowaniem tego forum oraz z jego ewentualnym poszerzeniem.

Skala przeobrażeń G20 i ich kierunek zależy od wizji obecnych członków tej Grupy. W niniejszym opracowaniu wskazano kierunki zmian, które w najwyższym stopniu mogą się przyczynić do poprawy reprezentatywności składu grupy i obszarów jej prac, a także zwiększenia skuteczności proponowanych rozwiązań oraz przyjmowanych decyzji.

Chociaż inicjatorzy G20 nie przewidywali powiększenia liczby jej członków, to presja na takie zmiany istnieje. Z pewnością nie będzie to poszerzenie o jedno państwo, lecz raczej o kilka państw, które przystępując razem, zwiększą legitymizację całej grupy w odbiorze niektórych regionów świata.

Bibliografia

Literatura przedmiotu

1. Centrum Informacyjne G20 [online:] <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/dataset.html> [dostęp: 31.07.2022].
2. European Parliament, Directorate General for Internal Policies, *The European Union's role in international economic fora paper 1. The G20*, 2015 [online:] [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2015\)542207](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2015)542207) [dostęp: 31.07.2022].

3. IAI Research Studies, *Global Governance at a turning point: the role of the G20*, [s.l.] 2021.
4. Jokela J., *The G-20: a pathway to effective multilateralism?*, European Union Institute for Security Studies, kwiecień 2011 r. [online:] https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/The_G20_a_pathway_to_effective_multilateralism.pdf [dostęp: 31.07.2022].
5. Kohtamäki N., *Pojęcie legitymizacji demokratycznej w interpretacji konstruktywistycznej*, „Przegląd Sejmowy” 2018, nr 1.
6. Khasru S.M., Mahmud K.M., Nahreen A., *The G20 countries should assume leadership of the forced migration crisis and mitigate the deficiencies of the existing Governance System*, February 2017 [online:] https://www.g20-insights.org/policy_briefs/g20-countries-assume-leadership-forced-migration-crisis-mitigate-deficiencies-existing-governance-system [dostęp: 31.07.2022].
7. Kulik J., *G20 performance on gender equality* [online:] https://www.g20-insights.org/policy_briefs/g20-performance-gender-equality [dostęp: 31.07.2022].
8. *Morawiecki wśród ministrów finansów G20*, „Rzeczpospolita” [online:] <https://www.rp.pl/gospodarka/art10575241-morawiecki-wsrod-ministrow-finansow-g20#ap-1> [dostęp: 31.07.2022].
9. Liberska B., *Działania grupy G-20 na rzecz nowej globalnej architektury finansowej* [w:] B. Lidarska (red.), *Nowa globalna architektura finansowa: w stronę bezpieczniejszego sektora bankowego*, Kraków 2016 [online:] <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/27612> [dostęp: 18.07.2023].
10. *Netherlands pushing for permanent G20 position* [online:] <https://nltimes.nl/2017/04/07/netherlands-pushing-permanent-g20-position> [dostęp: 31.07.2022].
11. *Norway takes aim at G-20 ‘One of the greatest setbacks since World War II*, „Der Spiegel” [online:] <https://www.spiegel.de/international/europe/norway-takes-aim-at-g-20-one-of-the-greatest-setbacks-since-world-war-ii-a-702104.html> [dostęp: 31.07.2022].
12. S&P Global Market Intelligence, *G20 members’ views on Russia diverge, making expulsion unlikely* [online:] <https://ihsmarkit.com/research-analysis/g20-members-views-on-russia-diverge-making-expulsion-unlikely.html> [dostęp: 31.07.2022].
13. The GLI team at the G20 – 30 November 2018, *Spain’s relationship status with the G20: It’s complicated* [online:] <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/30/11/2018/spains-relationship-status-g20-its-complicated> [dostęp: 31.07.2022].
14. Para S., *G20 jako instrument sterowania gospodarką światową* [online:] <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-82680e18-847b-4fa7-b-886-a8bc77b6e966> [dostęp: 31.07.2022].
15. Socha J., *Współdecydowanie w polityce publicznej*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4.

16. Surdej A., Brzozowski J. (red.), *Terytorializacja lub funkcjonalizacja. Dylematy ugrupowań integracyjnych*, Toruń 2013.
17. Surdej A., *Multilateralizm i organizacje międzynarodowe: zasady i instrumenty*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, t. 80, nr 4.
18. Vestergaard J., *The G20 and beyond. Towards effective global economic governance*, DIIS Report 2011:04 [online:] https://www.diis.dk/files/media/publications/import-extra/rp2011-04-g20-and-beyond_web_0.pdf [dostęp: 31.07.2022].
19. Wakefield S., *The G20 and gender equality. How the G20 can advance women's rights in employment, social protection and fiscal policies*, July 2014 [online:] <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-g20-and-gender-equality-how-the-g20-can-advance-womens-rights-in-employment-322808> [dostęp: 31.07.2022].
20. Wronowska K., *Polska w G-20 – warto się bić?*, *dziennik.pl* [online:] <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/110121,polska-w-g-20-warto-sie-bic.html> [dostęp: 31.07.2022].

Źródła internetowe

1. G7 Finance Ministers and Central Bank Governors Meeting Communiqué, <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0797> [dostęp: 31.07.2022].
2. <http://www.g20.utoronto.ca/2010/g20seoul-doc.html> [dostęp: 31.07.2022].
3. <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/2020riyadh-final> [dostęp: 31.07.2022].
4. <http://www.g20.utoronto.ca/compliance/commitments.html> [dostęp: 31.07.2022].
5. <http://www.g20.utoronto.ca/summits/index.html> [dostęp: 31.07.2022].
6. https://en.wikipedia.org/wiki/2010_G20_Toronto_summit [dostęp: 31.07.2022].
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Global_Governance_Group [dostęp: 31.07.2022].
8. <https://en.wikipedia.org/wiki/G20> [dostęp: 31.07.2022].
9. <https://g20.org> [dostęp: 31.07.2022].